

NEURAVNOTEŽENA ČEZMEJNA JAVNA SFERA: NESORAZMERNI PRISOTNOST SLOVENIJE IN SLOVENSKE MANJŠINE V ITALIJI V JAVNOMNENJSKIH PROCESIH

UNBALANCED CROSS-BORDER PUBLIC SPHERE: DISPROPORTIONATE PRESENCE OF SLOVENIA AND SLOVENE MINORITY IN ITALY IN THE PUBLIC OPINION FORMATION PROCESSES

By the evaluation of the attention of minority press and Slovene national press to the events in Slovenia and among the Slovene minority in Italy respectively, and by the analysis of conflicts between Slovenia and minority, the author analyses the cross-border public communication processes. The method used for empirical analysis was the quantitative content analysis of minority and national newspapers. Public communication between the nation state of Slovenia and the minority was, by the comparison of contemporary theories of the public sphere, conceptualized as a public discussion about problems on broader spheres of politics, economy and civil society. The results of the analysis show that cross-border communication processes are marked by disproportionate participation and influence of public actors. This entails continuous endeavour of the minority to become recognized and respected partner in public discussion, whereas the Slovene actors have the power to overlook conflicts, which by minority's opinion are mainly produced by the Slovene political system. Media interfere in public discussion as distributors of subsided information, however, only the minority is interested in subsidization, whereas the actors from Slovenia are – because of their power – the inevitable object of attention of minority and its media at almost all problems that are of concern of both the minority and the actors from Slovenia..

Keywords: Slovene minority in Italy, minority media, public communication, influence, subsidization of information

Na podlagi ocene pozornosti manjšinskih in slovenskih tiskanih medijev do dogajanja v Sloveniji oziroma do dogajanja med slovensko manjšino v Italiji ter analize v medijih zabeleženih konfliktov med Slovenijo in manjšino, avtor poda analizo javnega čezmejnega komuniciranja. V raziskavi je bila uporabljena kvantitativna metoda analize besedil manjšinskega časnika in dveh časnikov iz Slovenije. Javno komuniciranje med Slovenijo in manjšino je s pomočjo primerjave sodobnih teorij javne sfere konceptualizirano kot k sporazumu usmerjeno javno razpravljanje o problemih na širših področjih politike, ekonomije in civilne družbe. Rezultati analize dejanskega stanja pokažejo, da čezmejno komuniciranje zaznamujeta nesorazmerna participacija in vpliv akterjev, kar se kaže v neprestanih naporih manjšine postati razpoznan in upoštevanja vreden partner v razpravi, pri akterjih iz Slovenije pa kot moč prezreti konflikte, ki jih po mnenju manjšine producira predvsem slovenski politični sistem. Mediji v javno razpravo posegajo kot distributerji subvencioniranih informacij, ob tem, da si za subvencioniranje prizadeva predvsem manjšina, medtem ko so akterji iz Slovenije zaradi svoje moči največkrat nujni objekti pozornosti manjšine in njenih medijev ob težavah, ki zadevajo tako manjšino kot Slovenijo.

Ključne besede: slovenska manjšina v Italiji, manjšinski mediji, javno komuniciranje, vpliv, subvencioniranje informacij

ČEZMEJNA JAVNA SFERA

V nedavno končani raziskavi, ki je bila del širše raziskave, poimenovane Manjšine in obmejne družbene stvarnosti kot dejavniki integracijskih procesov – Študija območja slovensko-italijanskega stika, je Znanstveno-raziskovalno središče v Kopru, Univerza na Primorskem, poskušalo dobiti vpogled v naravo čezmejnega komuniciranja med slovensko manjšino v Italiji in Slovenijo. Izhodiščni problem, ki je motiviral raziskavo, je temeljno nesorazmerje v obsegu medijske pozornosti v obmejnem prostoru. Če se po eni strani slovenski mediji le redko podrobneje ukvarjajo s temami, ki zadevajo manjšino v Italiji, se po drugi strani slovenski manjšinski mediji, ki delujejo v italijanskem prostoru, zelo pogosto in sistematično ukvarjajo z družbenim, s kulturnim in političnim življenjem v Sloveniji. Na omenjeno nesorazmerje opozarjajo tako strokovnjaki, publicisti kot medijski delavci, posledica pa je okrnjeno čezmejno komuniciranje. Osrednja pozornost omenjenega dela raziskave je veljala manjšinskim in slovenskim tiskanim medijem, konkretno *Primorskemu dnevniku*, na drugi strani pa regionalno usmerjenim *Primorskim novicam* in po nakladi največjemu slovenskemu časniku *Delo*.

Trditve o nesorazmerni pozornosti pa potrebujejo konkretnejšo opredelitev, saj se ob problemsko fokusiranem razmisleku takoj pojavijo naslednja vprašanja. V kolikšni meri in na katera področja slovenske družbe manjšinski tisk v Italiji usmerja svojo pozornost? In obratno, v kolikšni meri tisk v Sloveniji obravnava slovensko manjšino in katere zadeve so predmet njihove pozornosti? Ali nesorazmerna pozornost – in v katerih dimenzijah – vpliva na zmožnost vključevanja akterjev z obeh strani meje v javno razpravo? Lahko govorimo o čezmejni javni sferi, če se problemi kljub nesorazmerni pozornosti vseeno tematizirajo v medijih, pa naj bodo ti manjšinski ali iz Slovenije? Še preden pa se na podlagi empiričnih ugotovitev izkristalizirajo odgovori na omenjena vprašanja, se odpre problem opredelitve narave in kakovosti čezmejnega javnega komuniciranja in javne sfere, v kateri je eden od osrednjih akterjev manjšina. Delovna hipoteza o nesorazmerni pozornosti odpira tako konkretna vprašanja o vključevanju manjšine in akterjev iz Slovenije v javno razpravo kot tudi svojevrstne konceptualne probleme opredelitve namena čezmejnega javnega komuniciranja in večinske, manjšinske oziroma čezmejne javne sfere. Še preden bodo rezultati analize osvetlili raven pozornosti medijev in naravo konfliktov ob čezmejnih problemih, bo zato natančneje opredeljena vloga tiska iz Slovenije in zamejstva pri oblikovanju javne razprave. Vpogled v teorijo delovanja medijev bodo ponudila dela znanstvenikov, ki so se že ukvarjali s slovenskimi manjšinskimi mediji (Beltram 1986; Busch 1999, 2004; Komac 2007; Makarovič in Rončević 2006; Susič 1986), njihov prispevek o ohranjanju narodnostne identitete pa bo tematsko dopolnjen s sodobnimi konceptualizacijami javne sfere (Habermas 1989, 1996; Thompson 1995) in javnosti (Dewey 1999; Mayhew 1997). Na podlagi omenjenih teoretskih dognanj in na ugotovitvah

o nesorazmerni pozornosti se ožje opredeljena teza glasi, da čezmejno javno komuniciranje, ki vzpostavlja čezmejno javno sfero, opredeljuje količina vpliva akterjev, kar ima za posledico različne taktike in strategije vzpostavljanja razprave o problematičnih prekomejnih zadevah.

REŠEVANJE PROBLEMATIČNIH ZADEV MANJŠINE IN SLOVENIJE SKOZI JAVNO RAZPRAVO

V znanstveni literaturi so manjšinski mediji največkrat obravnavani v odnosu do dominantnih medijev, kjer etnična manjšina poskuša ohraniti svojo narodnostno identiteto v okolju, ki ga obvladuje etnična večina. Raziskave se osredotočajo tako na diaspore, ki jih tvorijo izseljenci, ali pa na položaj manjšine, ki jo je od matičnega naroda odrezala državna meja. V proučevanju slovenske manjšine v Italiji gre za zadnji primer, ki ima korenine globoko v preteklosti in dogajanju po drugi svetovni vojni, zdaj pa kompleksnost konteksta zaznamuje še vstop Slovenije v Evropsko unijo in selitev schengenske meje na mejo med Slovenijo in Hrvaško.

Če shemo medetničnih odnosov poenostavimo, ob tem upoštevamo komunikacijske tokove in obravnavamo samo tri entitete, manjšino, Slovenijo in italijansko večino, pokaže Emidij Susič (1986) na "tri glavne informacijsko-komunikacijske tokove za vsako skupnost: en tok je namenjen pripadnikom same skupnosti in dva druga pripadnikom preostalih dveh skupnosti" (Susič 1986: 1524). Pripadnik manjšine ima tako priložnost spremljati devet komunikacijskih tokov, ki jih prenašajo posamezne vrste medijev (manjšinski, italijanski v Italiji in slovenski v Sloveniji). Manjšinski mediji so večinoma namenjeni notranjemu povezovanju manjšine, njeni zunanji razpoznavnosti v odnosu do večine in povezovanju s Slovenijo. Mediji v Sloveniji pa so po Susičevih besedah namenjeni povezovanju in krepitvi sodelovanja manjšine s Slovenijo predvsem na področju kulture. Ob vedno spreminjajočih se parametrih političnega in ekonomskega sistema na obeh straneh meje bi dodal, da ohranjanje narodnostne identitete vse bolj pogojuje in vzpostavlja tudi povezovanje in sodelovanje manjšine in Slovenije na civilnodružbenem, političnem in ekonomskem področju. Množični manjšinski in mediji iz Slovenije imajo tako funkcijo ohranjanja in spreminjanja socializacijskih vzorcev kot tudi zagotavljanja politične in ekonomske funkcionalnosti manjšine v odnosu do Slovenije – in tudi obratno. Ta razpon funkcij utemeljuje tudi Peter Beltram (1986), vendar pa zaradi usmerjenosti svoje raziskave na odnos med dominantno družbo in manjšino množične medije v slovenskem jeziku vidi predvsem v funkciji ohranjanja narodnostne identitete skozi uporabo slovenskega jezika in preko posredovanja kulturnih vrednot, tako med pripadniki manjšine kot med njo ter večinskim (italijanskim) narodom in Slovenijo. Narodnostna identiteta ima poleg jezika tudi več elementov, "vezanih na širši družbenoekonomski in politični

prostor, ki je skupen tako pripadnikom manjšine kot pripadnikom večinskega naroda”, pojasnjuje Beltram (1986: 235). Empirična dejstva pa kažejo – podrobneje bodo razčlenjena v nadaljevanju – da vsaj manjšinski mediji namenjajo veliko pozornosti tudi politiki in ekonomiji Slovenije kakor tudi drugim družbenim področjem.

Raziskave, ki se ukvarjajo s komunikacijskimi tokovi med manjšino in Slovenijo, največ pozornosti namenjeno jeziku in kulturi, ki sta nedvomno temelja, ki omogočata, da komuniciranje med Slovenijo in manjšino sploh steče, oziroma da imata ti dve entiteti neko skupno ozadje, na katerem lahko razumeta in interpretirata svoja sporočila. Jürgen Habermas opredeljuje “jezik” in “kulturno ukoreninjeno pred-razumevanje” (Habermas 1984: 100) kot temeljni normi, ki ju v javni razpravi udeleženci ne problematizirajo več, ob tem pa se ukvarjajo z zadevami, ki zahtevajo argumentirano rešitev brez uporabe krmilnih medijev denarja in moči. Vsaj za opredelitev javnega komuniciranja bodo zato jezik in kulturne norme rabili za osrednje temelje, s katerimi Slovenija in manjšina razpravljata o skupnih problemih, ki jih entiteti srečata na političnem, ekonomskem, kulturnem in širšem družbenem področju. Ti se pojavljajo kot konfliktne teme in vsebine razprav, v katere so vključeni tudi tisti, ki jih zadevajo posledice transakcij, v katerih sami niso neposredno udeleženi, zato se zahteva tudi odprtost javne sfere in pluralnost mnenj. Tako je zadeve, ki zahtevajo javno obravnavo, definiral John Dewey (1999: 45). In ko razprava steče, govorimo o javnem komuniciranju, za katerega se zahteva dostopnost in pluralnost izraženih mnenj. Javna razprava s takšno opredelitvijo postane način družbene integracije, ki temelji na javni izmenjavi in tehtanju argumentov o spornih zadevah. Podobno opredelitev integracije – s posebnim poudarkom na priznavanju različnosti mnenj – je podala tudi Brigitte Busch, znana avstrijska raziskovalka medijskih politik in manjšinskih medijev: “[integracija] ne pomeni homogenizacije, temveč urejanje odrtega diskurzivnega foruma za razpravo” (Busch 1999: 257). Ob tem so mediji ena od vstopnih točk na diskurzivne forume. Mediji akterje, njihova dejanja in dogodke naredijo vsem vidne, obenem pa se javna razprava premakne na raven, na kateri se soočajo mediatizirane reprezentacije javnosti kot družbene kategorije, torej simbolne podobe zagovornikov določene rešitve problema. Javni značaj nastopajočih, ki so udeleženci takšne mediatizirane razprave, prav tako pa posredovanih vsebin, označuje vidnost, nedialoškost, ne vključuje fizične prisotnosti razpravljavcev, obenem pa se zmanjšuje dostopnost do javne sfere, saj večina članov občinstva skoraj nikoli ne sodeluje v razpravi. Novejša razumevanja javnosti zato govorijo o “novi vrsti publicitete” in o “mediatizirani javni sferi”, kjer se vsebine nenadoma in nenadzorovano pojavijo v medijih, občinstvo pa jih v osami interpretira, nato se nanje odzove ali pa tudi ne, pojasnjuje Thompson (1995: 245). Odziv in reakcija občinstva ali nagovorjene skupine sta lahko različna, sežeta pa tako od neposrednega fizičnega delovanja do odgovora, ki se pojavi v medijih, seveda pa lahko

sporočilo povsem zgreši naslovnika ali pa ta kljub recepciji sporočila nanj niti ne odgovori. Avtorji, ki pri procesih oblikovanja javnega mnenja poudarjajo izmenjavo mnenj ter participacijo državljanov, dokaj kritično gledajo na ideje o takšni depolitizaciji javnosti, predvsem zato, ker se v teh procesih težko oblikujejo "politične zahteve, ki jih morajo institucije oblasti upoštevati" (Splichal 1997: 106).

Konkretno za raziskavo takšna razhajajoča se razumevanja javnosti postavljajo vprašanje, o kakšni naravi javne sfere lahko govorimo, ko primerjamo, katere teme se pojavljajo v medijih in koliko so ti dovzetni za vpliv javnih akterjev. Ima javna sfera v dejanskosti poteze mediatizirane javne sfere, v kateri mediji dogodke iz okolja nudijo v tiho interpretacijo občinstvu, ali pa so mediji del krožnega toka informacij in mnenj, ki jih mediji posredujejo nepriznatemu občinstvu v nadaljnjo razpravo in s tem spodbujajo oblikovanje s participacijo oplemenitenega mnenja javnosti?

METODA

Analiza medijske pozornosti, ki je zajela primerjavo vsebin, je bila izvedena z metodo kvantitativne analize besedil, na podlagi rezultatov analize teh besedil pa je mogoče sklepati o "lastnostih zunajjezikovnih pojavov. Analiza besedil torej ne omogoča samo sklepanja o komunikatorjih (viru), ampak tudi o recipientih in družbenih okoljih, ki so v določenem odnosu z besedili" (Splichal 1990: 17). Sistematično proučevanje besedil - v konkretnem primeru vsebin časopisov - s tega gledišča nudi v vpogled v manjšinsko in družbeno okolje Slovenije, poleg tega pa tudi vpogled v delovanje medijev, vendar je pri sklepanju na podlagi rezultatov potrebna previdnost. Če povzamem po Splichalu, ki je v delu *Analiza besedil* (1990) zelo natančno predstavil samo metodo, besedila predstavljajo množico vhodnih informacij, ki iz okolja prihajajo v medije (časnike iz Slovenije in manjšinske časnike), poleg tega pa tudi množico izhodnih informacij, ki jih mediji pošiljajo v okolje. Na podlagi vhodnih informacij lahko sklepamo na lastnosti okolja, na podlagi izhodnih informacij pa na lastnosti medijev, vendar pa tudi sami mediji delujejo na okolje, tako da brez primerjave med izhodnimi in vhodnimi informacijami ne moremo zagotovo vedeti, kakšna je stopnja interakcije med mediji in okoljem (Splichal 1990: 33-34).

Prispevki v časopisih (vhodne informacije) torej omogočajo sklepati, kakšne lastnosti imajo družbeni podsistemi politike, ekonomije, javnega sektorja in kulture na obeh straneh meje. Nato iz vzorca prispevkov lahko sklepamo na to, katere teme mediji definirajo kot pomembne. Na strani časnikov iz Slovenije so besedila tako del izhodnih informacij, na podlagi katerih ugotavljamo, kaj časniki definirajo kot zanje in za Slovenijo pomembne teme. Pri analizi manjšinskega tiska so besedila *Primorskega dnevnika* izhodne informacije, ki omogočajo sklepanje, kaj

uredništvo in novinarji časnika menijo, da bi manjšina morala izvedeti o dogajanju v Sloveniji.

Nadalje na podlagi analize prispevkov sklepamo, kaj se v geopolitičnem okolju Slovenije in Italije dogaja med Slovenijo in manjšino, ko se ti poskušata sporazumeti o perečih javnih zadevah. Besedila, ki obravnavajo konflikte med Slovenijo in manjšino, so tako vhodne informacije iz okolja. Kako mediji vplivajo na javno razpravo, ki lahko konec koncev teče tudi po drugih komunikacijskih kanalih, denimo ob osebnih srečanjih akterjev, pa ne moremo z gotovostjo sklepati, dokler ne proučimo odnosa med vhodnimi in izhodnimi informacijami. Kot navaja tudi Splichal, pa izkušnje kažejo, da je iz samih lastnosti besedil težko sklepati na dimenzije omenjenega odnosa, v našem konkretnem primeru to pomeni, da ni bilo v tisku zabeleženega nobenega dogodka, v katerem bi se javni akterji sklicevali na vsebine in informacije, pridobljene iz časopisov, tako da bi lahko sklepali na povratno zvezo med okoljem in mediji. V medijih zabeležene konflikte med javnimi akterji iz Slovenije in manjšine bomo zato obravnavali kot vhodne informacije, na podlagi katerih si je mogoče relativno zanesljivo predstavljati "objektivno" sliko mediatizirane (čežmejne) javne sfere in v njej potekajočo javno razpravo, besedila kot vhodne informacije pa bodo rabila za osvetlitev odločitev, ki jih mediji sprejemajo o pomembnosti tem za občinstvo oziroma javnost.

Odločitev raziskovalcev je bila, da za analizo pozornosti in konfliktnih tem kot vir informacij izberejo osrednje časopise (dnevnike) tako s širšega območja Slovenije, primorske regije in območja, kjer biva manjšina. Medija iz Slovenije, ki sta bila vključena v raziskavo, sta dva: *Delo* kot največji (z najvišjo naklado) nacionalni dnevnik in *Primorske novice*, ki so bolj regionalno usmerjene. *Delo* je že dalj časa tudi osrednji dnevnik z izborom vsebin, ki pokrivajo politično, ekonomsko, kulturno in širše družbeno dogajanje v Sloveniji in po svetu, tako tudi dogajanje med manjšino v Italiji. *Primorske novice* so dnevnik, ki pokriva dogajanje na Primorskem, vendar pa se zaradi bližine italijansko-slovenske meje ter tudi prekomejnega sodelovanja različnih družbenih akterjev prispevki redno posvečajo tudi temu dogajanju. Osrednji dnevni časopis, namenjen manjšini, je *Primorski dnevnik*,¹ ki izhaja v Trstu, pokriva pa dogajanje, povezano z manjšinskimi temi, veliko pozornosti posveča dogajanju v Sloveniji, Italiji in tudi po svetu. Čas, ki ga pokrivajo izbrani dnevnik, je bil oktober 2006 in april 2007. Skupaj torej 61 koledarskih dni, s čimer se je število izdaj časnikov povzpelo na nekaj več kot 120, torej več kot 40 številka za vsak časopis.

Dvomesečni nabor izdaj vseh treh dnevnikov predstavlja izsek iz časa, v okviru katerega je bila analizirana pozornost medijev do javnih tem in pa konflikti, ki

1 Predhodnik *Primorskega dnevnika* je bil *Partizanski dnevnik*, ki je začel izhajati že leta 1943 in je bil tedaj edini tiskani partizanski dnevnik v okupirani Evropi.

zaznamujejo te teme. Vendar pa časopisi še ne predstavljajo vzorca enot v raziskavi. Celoten vzorec predstavljajo prispevki v vseh časopisih, ki so obravnavali dogajanje med slovensko manjšino v Italiji (*Delo* in *Primorske novice*) oziroma dogajanje v Sloveniji (*Primorski dnevnik*). Teh je bilo 193. Kriterij za izbor prispevkov je bil, da je iz njih mogoče pridobiti informacijo o dogajanju, določiti akterje ter izluščiti problematiko, ki se je lotevajo. Z namenom povečanja veljavnosti raziskave je bila v posameznem prispevku obravnavana samo ena tema, in sicer tista, ki je bila najbolj izpostavljena (skoraj vsi prispevki so največjo pozornost posvečali samo eni temi); s tem so se prispevki kot enote vzorca posredno preoblikovali v dogodke kot enote vzorca. V vzorec populacije smo šteli komentarje, članke in notice za časnike *Delo* in *Primorske novice*, pri časniku *Primorski dnevnik* pa notic nismo šteli. Razlog za to je bilo veliko število notic, ki sicer omenjajo dogodke, a se je izkazalo, da dogajanja ne predstavljajo v luči vseh kompleksnih družbenih odnosov, kot to denimo storijo prispevki v obliki člankov in komentarjev. Takšnih notic je bilo v *Primorskem dnevniku* po številu 186. Razlog, da pri nacionalnih časnikih notice vključimo v raziskavo, pa je bila številčno nizka zastopanost prispevkov, ki obravnavajo manjšino, s tem pa so tudi notice dobile določeno težo pri ocenjevanju pozornosti omenjenih časnikov do manjšine.

POZORNOST ČASNIKOV IZ SLOVENIJE IN MANJŠINSKIH ČASOPISOV DO DOGAJANJA PREKO MEJE

Izraz "preko meje" označuje dogodke, do katerih je glede na posamezen časnik prišlo zunaj njegove države izhajanja. Tako za *Delo* in *Primorske novice* to pomeni območje v Italiji, kjer živi manjšina, za *Primorski dnevnik* pa je takšno območje Slovenija.

V časniku *Delo* je za omenjeno časovno obdobje najti devet prispevkov (sedem člankov in dve notici), ki so obravnavali slovensko manjšino v Italiji, od tega so bili trije posvečeni odnosom med Slovenijo in manjšino, šest pa jih je obravnavalo izključno manjšino (66 odstotkov vseh člankov). Od devetih prispevkov jih je bilo pet posvečeno aktualni politiki (56 odstotkov vseh), en prispevek ekonomiji in en zgodovini, točneje obdobju fašizma in razumevanju fašizma v Italiji, dva pa odnosu med politiko in kulturo. Pokrivanje dogajanja preko meje in med manjšino zaznamuje relativno velika pozornost, ki jo časnik *Delo* namenja delovanju italijanske institucionalne politike – tudi s pogledom na zgodovino političnega sistema – v katero je vpeta manjšina. Tako 67 odstotkov vseh prispevkov obravnava manjšino z vidika njene vpetosti v okvir institucionalnega delovanja italijanskega političnega oziroma ekonomskega sistema, od tega je 83 odstotkov prispevkov posvečeno izključno politiki in en prispevek ekonomiji. 22 odstotkov vseh člankov (ali po absolutnem številu dva članka) se ukvarja z odnosom kulture do narodne identitete manjšine.

V časniku *Primorske novice* je bilo v obravnavanem časovnem obdobju najti 21 prispevkov, ki so obravnavali ali odnose med Slovenijo in manjšino (57 odstotkov) ali izrecno samo manjšino (43 odstotkov). Od vseh prispevkov je bilo član- kov 52 odstotkov,otic 38 odstotkov in 10 odstotkov komentarjev, kar v primer- javi s časnikom *Delo* kaže na povečano pozornost do manjšine, saj so dogajanju posvečeni tudi komentarji, ki zavzemajo osrednje mesto v osrednji dnevni tema- tiki posameznega izvoda časopisa. Zopet pa je, tako kot pri časniku *Delo*, največ pozornosti posvečeno dogajanju, ki zadeva institucionalizirani del političnega sistema (43 odstotkov), čemur sledi zanimanje za odnose med politiko in civilno družbo (14 odstotkov), kulturo (14 odstotkov), zgodovinskemu dogajanju na tleh pod italijansko okupacijo med drugo svetovno vojno (10 odstotkov) in odnosu med ekonomijo in civilno družbo (10 odstotkov).

Časnik *Primorske novice* namenja največ pozornosti manjšini v povezavi z delovanjem institucionaliziranega političnega sistema, predvsem italijanskega, in sicer v 43 odstotkih vseh prispevkov. To sicer ne pomeni, da obravnava izključno politiko oziroma akterje iz političnega sistema, temveč da tudi področja, ki ne spadajo izključno pod okrilje politike, denimo kulturo, osvetli v tistih dimenzijah, ki jih lahko regulira institucionalizirana politika ali pa je vsaj zaželeno, da bi jih. Tako je tudi dogajanje v kulturi osvetljeno preko mehanizmov administrativnega kompleksa italijanske in slovenske države, prav tako fašizem in druga svetovna vojna. Devet prispevkov po številu (43 odstotkov vseh), ki se nanašajo tudi na druga družbena področja, je tako vpeto v delovanje formalne politike, poleg tega pa se še 29 odstotkov tematik vseh prispevkov loteva problemov, v katerih akterji poskušajo ali vsaj predlagajo, da se zadeve urejajo na insitucionalizirani ravni političnega sistema. Poleg razširitve samega področja politike sem sodijo še tematike, ki zadevajo odnose med ekonomijo in civilno družbo ter politiko in civilno družbo.

Celotno sliko manjšine, kakor jo kaže tisk iz Slovenije, je treba sestaviti tudi iz analize besedil (prispevkov) kot izhodnih informacij, ki jih distribuirajo mediji. Pozornost tiska v Sloveniji je namenjena akterjem, ki se vključujejo v institucio- nalni politični sistem, informacije o teh dogodkih pa časnika črpata iz tiskovnih konferenc, razgovorov s člani strank in ministrstev ali dogodkov v okviru vsako- dnevnega rutinskega delovanja političnega sistema. Manj kot si javni akterji želijo urejati zadeve v okviru političnega sistema, manj pozornosti so njihova dejanja deležna. Delež prispevkov zvezno, skoraj linearno pada tako pri *Delu* kot pri *Primorskih novicah*, ko jih razvrstimo glede na to, ali (a) pokrivajo institucionalno delovanje političnega sistema, (b) ali si akterji želijo, da se sistemsko delovanje raz- širi, ali pa (c) ne želijo, da se zadeve urejajo v okviru političnega sistema. Mediji iz Slovenije bralcem tako nudijo sliko dejanskosti, v kateri glavno vlogo preko meje igrajo strankarski politiki. Skozi analizo prispevkov je tako zaznati diskrepanco med javno izraženimi mnenji manjšinske politične elite in širšo manjšinsko jav-

nostjo, ki niti ni deležna posebne pozornosti, je pa povsem viden akter vsaj v konfliktnih situacijah, ki jih – to bomo videli v nadaljevanju – pokriva manjšinski časnik. Kot regionalno usmerjeni dnevnik pa v primerjavi z *Delom Primorske novice* vseeno pokrivajo bolj raznolika področja manjšinske družbe.

Zanimivo je tudi, da oba časnika tretjino dogodkov (prispevkov) postavita oziroma osvetlita preko burne zgodovine Primorja, fašizma in boja manjšine za narodnostno identiteto skozi prizadevanja do izražanja v slovenskem jeziku. Vsaj v teh primerih je mogoče reči, da med bralci v Sloveniji ohranjata dokaj zoženo predstavo o manjšini, predstavo, ki se je zaveda tudi manjšina sama: “Slovenija doživlja manjšino v Italiji v precej romantičnih odtenkih: 'Kot skupnost, ki deklamira Gregorčičeve poezije, od jutra do večera prepeva ljudske pesmi in včasih raztegne harmoniko. V resnici smo čisto normalni,' hiti Brezigar nizati dokaze” (Ribolica 2007). S tega gledišča časniki nosijo privilegij ustavljanja vrtečega se sveta in s tem odgovornost do prikaza dejanskosti bralcem. Še več, v tem, da imajo zmožnost določanja, kaj je pomembno in “resnično”, se zrcali njihova moč, ki leži ravno v tem, da izključijo določene slike in glasove na račun drugih. Tukaj stopa v ospredje normativna vloga medijev kot vstopnih točk v javno razpravo. Ali če povzamem Mirana Komaca: “Mediji težko popravljajo ali celo odpravljajo nekaj, kar je rezultat dolgotrajne in načrtne socializacije. Lahko pa prispevajo ustrezen delež k ovrednotenju večnih resnic in ustvarjanju strpnega pluralnega okolja” (Komac 2007: 375).

V manjšinskem časniku *Primorski dnevnik* so bili v vzorec izbrani prispevki, ki so obravnavali dogajanje v Sloveniji, udeležba manjšine je bila v vzorec uvrščena le takrat, ko so prispevki obravnavali konflikte med Slovenijo (oziroma akterji iz Slovenije) in manjšino, a o tem v nadaljevanju. Obravnavano je bilo 122 prispevkov, poleg tega pa smo identificirali še 186 notic, ki pa zaradi neizčrpnosti opisa dogajanja niso bile deležne obravnave v okviru raziskave. Vseeno pa notice zaradi številčnosti pokažejo na delež pozornosti, ki jo časnik *Primorski dnevnik* posveča dogajanju v Sloveniji. 37 odstotkov prispevkov se je lotevalo politike, nato sledi dogajanje na področju civilne družbe, šolstva in kulture z 29 odstotki, ekonomije z 19 odstotki, politike in civilne družbe z 12 odstotki, odnos med sistemoma politike in ekonomije z 9 odstotki, obravnava medvojnega in povojnega dogajanja s 4 odstotki in odnos med ekonomijo in civilno družbo z dvema odstotkoma.

Prispevki v *Primorskem dnevniku*, ki obravnavajo politične teme iz Slovenije, namenjajo največ pozornosti nacionalnemu dogajanju v politiki, in sicer je takšnih člankov 57 odstotkov vseh prispevkov o politiki. 18 odstotkov vseh prispevkov o slovenski politiki se posveča regionalni politiki, predvsem v okviru primorske regije. 9 odstotkov pa je prispevkov, ki slovensko politiko umeščajo na raven Evropske unije oziroma se posvečajo sodelovanju italijanske in slovenske politike. 37 odstotkov prispevkov o gospodarstvu obravnava nacionalno gospodarstvo in

enak odstotek regijsko gospodarstvo. Prispevki (29 odstotkov vseh), ki obravnavajo civilno družbo, predvsem pa kulturo in šolstvo, prav tako največ pozornosti posvečajo nacionalnemu oziroma regionalnemu (primorskemu) prostoru – po 41 odstotkov vseh civilnodružbenih prispevkov za omenjena geografskopolitična prostora.

Iz besedil (kot vhodnih informacij) *Primorskega dnevnika* je mogoče sklepati, da javno življenje v Sloveniji vključuje raznolike podsisteme družbe, tako politiko, civilno družbo, kulturo, ekonomijo, šolstvo, ipd. Manjšinski časnik tako ne posveča pozornosti samo politični eliti v Sloveniji, temveč tudi dejavnim državljanom, ki niso vključeni v kolesje institucionalne politike. V primerjavi s sliko manjšine, ki jo dobijo bralci iz medijev v Sloveniji, bralci manjšinskega časnika dobijo sliko Slovenije, ki je dejavna na mnogih področjih, informacijski tokovi v njej tečejo tako v Italijo kot Evropsko unijo, medtem ko tisk iz Slovenije obravnava predvsem manjšinsko institucionalno politiko. Zadeve, ki naj bi se po mnenju akterjev reševale v neinstitucionaliziranih delih družbe (civilna družba, kultura, šolstvo, ipd.) je v manjšinskem tisku predstavljeno v 32 odstotkih vseh prispevkov o Sloveniji, medtem ko *Delo* in *Primorske novice* takšne dogodke obravnavata le v 22 oziroma 19 odstotkih. Omenjena kategorija ne vključuje samo golih opisov dogodkov in akterjev iz civilne družbe, temveč tudi njihova prizadevanja po doseganju dogovorov brez neposrednega vključevanja administrativnega in parlamentarnega kompleksa države. Takšno sklepanje na okolje pa potrebuje dopolnitev z upoštevanjem uredniške politike medijev.

SUBVENCIONIRANJE INFORMACIJ

Da se manjšina v glavnem posveča institucionalni politiki in strankarskim razdorom v svoji sredini, v Sloveniji pa javno predstavljene zadeve vključujejo mnogo širši nabor akterjev in področij – kot to pokažejo časniki – je mogoče pojasniti s selektivno pozornostjo časnikov do posameznih družbenih področij in akterjev. Če urednike in novinarje obravnavamo kot 'vratarje' (angl. *gatekeepers*), ki "vzamejo zadeve, ki so jim všeč in verjamejo, da jih želijo tudi bralci" (Snider 1995: 286), potem je vsaj nesistematičnost poročanja tiska iz Slovenije mogoče razložiti z vplivom uredniške politike. Poleg tega vplivni javni akterji (od politikov do vidnih predstavnikov civilne družbe in ekonomije na obeh straneh meje) strežejo medije s subvencioniranimi informacijami,² torej z izjavami za javnost,

2 Subvencioniranje informacij s strani virov je v svojem delu *Beyond Agenda Setting* predstavil Oscar H. Gandy (1982). Viri distribuirajo medijem informacije, ki so že pripravljene za objavo ali naj bi za predelavo zahtevale kar najmanj stroškov, s čimer viri dobijo nadzor nad oblikovanjem vsebine medijev in posledično v določeni meri tudi javnega mnenja, mediji pa v tem procesu zmanjšujejo stroške zbiranja informacij.

prirejanjem novinarskih konferenc, na drugi strani pa se poročevalci zatekajo po informacije k tistim virom, za katere vedo, da nudijo najugodnejše razmerje med trudom, vloženim v iskanje "novice" in njeno učinkovitostjo. Prizadevanja za stroškovno učinkovitost medijev in skupin, ki si prizadevajo za dostop do javne sfere s subvencioniranjem informacij, se tako prekrivajo. Izvorni viri informacij poskušajo na svoje novinarske konference pritegniti kar največ novinarjev naenkrat, razposlati poročila o svojih produktih, akcijah, mnenjih in namerah na kar največje število medijskih hiš, brez tega, da bi za vsakega naslovnika posebej pripravljali sporočilo za javnost. Izjave za javnost, producirane s strani države, vplivnih političnih strank, interesnih skupin in močnih organizacij, so zato najpogostejši vir novic, saj raziskovalno novinarstvo zahteva veliko časa in denarja, domnevno kredibilni viri pa povečujejo število prispevkov in pomagajo povečati količino novic. Zato ne preseneča, da so množični mediji močno "naklonjeni tistim birokratskim virom, ki skrbijo za redne, kredibilne in končno tudi uporabne tokove informacij, za vpogled in podobe za konstrukcijo novic" (Gandy 1982: 13). Opisani odnos vzpostavlja visok vstopni prag za pozornost medijev, še posebej, če akterji niso člani relativno vplivnih zamejskih interesnih združenj in političnih strank. Pozornost tiska iz Slovenije si zamejski dogodki, v katerih nastopajo neznani posamezniki in skupine z obrobja nacionalnega družbenega prostora, priborijo le v strateško naravnanim tekmovanju s člani zamejskih strank in birokrati močnih interesnih skupin, ki imajo zaradi večje količine socioekonomskih virov tudi večje možnosti uspešnega subvencioniranja informacij za množične medije, v konkretnem primeru za nacionalne množične medije. Časopisi objavljajo prispevke o zadevah, ki so s strani uredništva označene kot pomembne, ker v njih nastopajo vplivni akterji (javno razpoznane, v družbi spoštovane osebe), obenem pa so te informacije podane s strani virov, ki veljajo za zanesljive, to so manjšinske stranke, Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ), Slovenska manjšinska koordinacija (SLOMAK), ipd. Če se tukaj navežemo na normativno vlogo medijev kot skrbnikov za odprtost javne sfere, je pomembna tudi ugotovitev, ki sta jo podala Makarovič in Rončević: "Obsežnega poročanja množičnih medijev o določeni manjšini zato ne moremo interpretirati kot indikatorja javne skrbi za določeno manjšino, temveč prej pokazatelja zanimivosti pojava za splošno javnost - skladno s tem, kar kot zanimivo opredelijo množični mediji" (Makarovič in Rončević 2006: 49). S takšnimi ugotovitvami o subvencioniranju informacij in sposobnosti določanja pomembnosti ter zanimivosti tem pa se spreminja tudi narava javne sfere. Dejanja akterjev, najsi bodo to člani javnosti ali pa mediji, niso več komunikativna, torej usmerjena k sporazumu, temveč strateška - usmerjena k uspehu, kar se bo potrdilo predvsem v nadaljevanju pri analizi konfliktov med Slovenijo in manjšino.

Drugačno sliko glede namenjanja pozornosti Sloveniji pa nudi manjšinski dnevnik. Vseh prispevkov o Sloveniji - skupaj z noticami - je bilo v vzorcu 308.

Vsebine so v veliki meri pokrivalo dejanja vplivnih akterjev, ki se po Habermasovih besedah pojavljajo "pred javnostjo" in imajo veliko količino socialno-ekonomskih virov (1996: 375), s čimer se sicer potrjuje teza o subvencioniranju informacij s strani političnega in ekonomskega sistema ter drugih vplivnih, javno razpoznavnih akterjev. Pa vendar je medij namenil veliko pozornosti drugim podsistemom družbe, tudi javnim razpravam v okviru civilne družbe, v čemer se kaže vpliv uredniške politike in njeni zavezanosti bralcem pokazati dogajanje v Sloveniji skozi prizmo kompleksnih družbenih odnosov. Kljub geografski oddaljenosti manjšine od administrativnega in kulturnega centra Slovenije (velik del člankov obravnava dogodke v prestolnici Slovenije), je časnik beležil dogajanje z relativno organizirano sistematičnostjo. Če se potrjuje teza o subvencioniranju informacij, pa je manjšinski dnevnik glede podeljevanja pomembnosti obravnavanim temam o Sloveniji mnogo manj strateško naravnana kot tisk v Sloveniji, ko obravnava manjšinske teme. Ko te ugotovitve povežemo z ugotovitvami Brigitte Busch, ki pojasnjuje, da je načelo vzpostavljanja nacionalnih javnih sfer po drugi svetovni vojni dopuščalo glas manjšinam le v primeru geopolitičnih interesov in meddržavnih dogovorov (Busch 2004: 186), se zdi, kot da mediji v Sloveniji še vedno sledijo takšnemu konceptu javnosti. Manjšino obravnavajo najraje le v primerih, ko so njeni predstavniki dejavni v političnem sistemu, predvsem italijanskem, ali ko se slovenska politična elita z italijansko dogovarja o pravicah in položaju manjšine.

V MEDIJIH PREDSTAVLJENI KONFLIKTI MED SLOVENIJO IN MANJŠINO: NEODZIVNOST SLOVENIJE

Konflikt je izrecno omenjeno nasprotje med stališči, ocenami dogodkov, dejstev, dejanj o nekem skupnem objektu pozornosti, pri čemer sta identificirani vsaj dve strani oziroma dva akterja, ki sta vanj dejansko vpletena oziroma se nanašata na skupni objekt ali so omenjena tudi nasprotja med prihodnjim/preteklim delovanjem, napovedmi ali obljubami o nekem skupnem objektu pozornosti. Za uvrstitev v vzorec mora konflikt obravnavati problematiko in tematiko, ki vključuje prebivalstvo, dogodke ali družbene sisteme na slovenski strani meje ter na drugi strani manjšino.

V časniku *Delo* za proučevano časovno obdobje ni bilo zaslediti konfliktov med Slovenijo (oziroma akterji iz Slovenije) in manjšino (oziroma akterji iz manjšine).

V časniku *Primorske novice* so bili v proučevanem obdobju štirje prispevki, ki so opisovali konflikt med Slovenijo in manjšino. V manjšinskem časniku *Primorski dnevnik* je bilo v proučevanem času sedem konfliktov. Vsak prispevek v časnikih je obravnaval samo en konflikt; ti med seboj niso bili povezani oziro-

ma so vedno nastopali drugi akterji – vsaj na manjšinski strani – tako da namesto vzorca prispevkov lahko govorimo o vzorcu posameznih konfliktov.

Od štirih prispevkov v *Primorskih novicah* so bili trije konflikti v obliki član- kov in en v obliki komentarja. Dva konflikta sta se razvila ob vprašanju odnosa Slovenije in slovenske uradne politike do manjšine. Prvi od omenjenih dveh obravnava pogled Slovenije na manjšino in nedejavnost slovenske države pri povezovanju z manjšino. Drugi konflikt se je razvil ob vprašanju, ali naj manjšine dobijo svoje predstavnike v slovenskem parlamentu. Tretji konflikt (kategorija politika in civilna družba) se je razvil zaradi odnosa Slovenije do manjšine, kjer prva ne kaže zanimanja za sodelovanje na kulturnem, družbenem, ekonomskem in političnem področju, še več, kot trdijo predstavniki manjšin iz manjšinskih organizacij, Slovenija pogosto gleda na manjšino kot na proračunsko vprašanje. Četrty konflikt se razvije ob obravnavi zamejskega kulturnega delovanja, točneje okrog nezadostnega financiranja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu.

Akterji slovenske strani pri vseh štirih konfliktih izhajajo iz slovenske politike ali pa nasprotna stran vidi uradno politiko kot akterja na nasprotni strani, ki naj bi bil sogovornik pri reševanju problemov. Akterji iz manjšine so dvakrat civilno- družbene organizacije manjšine (SLOMAK, SKGZ), enkrat kulturniki in enkrat manjšinski politiki, ki delujejo v manjšinskih strankah.

Viri konflikta, vsaj kolikor so predstavljeni v prispevkih, so trikrat slovenska politika in enkrat manjšinski politiki. Konflikti niso intenzivni, saj akterji niso v stiku oziroma ne komunicirajo neposredno. V 75 odstotkih (v treh konfliktih) tako predlaga rešitve samo manjšinska stran, razen pri enem konfliktu so podane rešitve, ki jih predlagata obe strani (pri vključitvi manjšinskih predstavnikov v slo- venski parlament). Pri tem konfliktu obe strani tehtata tudi argumente nasprotne strani, pri prvih treh konfliktih pa argumente nasprotne (slovenske) strani tehta le manjšina in obenem navaja rešitve.

Manjšinski časnik *Primorski dnevnik* beleži sedem konfliktov v sedmih pri- spevkih, ki so po obliki vsi članki, razen enega komentarja. Vsebine konfliktov: slabo čezmejno povezovanje, ki ga zavira Slovenija oziroma njena politika (dva konflikta); sprava o drugi svetovni vojni in njenih posledicah, katero zavirata tako slovenska kot italijanska politika; trije konflikti se razvijejo ob vprašanju Lipice in lastnikov zemljišč, ki se nahajajo na drugi strani meje in so člani manjšine; en konflikt zadeva Rome iz Ambrusa, ki rabijo za ponazoritev obravnavanja manjšin s strani Slovenije.

Dva prispevka o konfliktih sta bila uvrščena v kategorijo politike (29 odstotkov vseh konfliktov), en prispevek je obravnaval politiko in gospodarstvo, trije politi- ko in civilno družbo in eden spravo po drugi svetovni vojni. Ko obravnavamo vse prispevke, je bila izvorni vir konfliktov v 71 odstotkih (pet konfliktov po številu)

slovenska politika, v 14 odstotkih manjšinski politiki in prav tako v 14 odstotkih slovenska in italijanska uradna politika. Vsebine konfliktov so bile v 43 odstotkih nezavzetost slovenske politike do problemov manjšine, prav tako v 43 odstotkih ne vključevanje manjšine v uradno institucionalno delovanje slovenske politike in v 14 odstotkih nesodelovanje italijanske in slovenske politike.

Ostrih konfliktov je bilo 29 odstotkov od vseh konfliktov v vzorcu, 14 odstotkov izrazitih konfliktov, po 29 odstotkov pa je bilo blagih konfliktov oziroma akterji niti niso bili v stiku, temveč jih na nasprotno bregove v razpravi postavljajo avtorji prispevkov. V 29 odstotkih so bili akterji obeh strani brezpogojno pripravljani na reševanje problemov in so predstavljali konkretne rešitve, v 14 odstotkih so rešitev problema pogojevali z uveljavitvijo dela svojih interesov. V 29 odstotkih je samo ena stran (manjšinska) navajala rešitve, prav takšen odstotek prispevkov je bil brez navedb rešitev ene ali druge strani. Rešitve s tehtanjem argumentov nasprotne strani je vedno podajala samo manjšina, in sicer v 29 odstotkih konfliktov, v 43 odstotkih je manjšina tehtala argumente slovenske strani, v dveh primerih konfliktov pa teh potez ni potegnili niti manjšina, temveč je bil konflikt opisan samo s strani avtorja brez ocene rešitev in argumentov, kot bi jih (ali sta jih) mogoče podali sprti strani. Tukaj ločujemo med podajanjem rešitve in argumentiranim predlogom rešitve.

V veliki večini javno obravnavanih zadev v obeh časnikih problemi izhajajo iz uradne slovenske politike, ki bodisi ne posveča pozornosti manjšini bodisi je ne vključuje v slovenski politični sistem. Sklepajoč na politično okolje se ponuja tudi trditev, da te probleme zaznava predvsem manjšina, medtem ko v Sloveniji ni ne volje ne dejanj, ki bi konflikte poskušali odpraviti. Medtem ko je manjšina v večini primerov vsaj pretehtala argumente akterjev iz Slovenije – če ni tudi predlagala konkretnih rešitev – slovenska stran večinoma ni tehtala argumentov manjšine, ob odgovoru na problem je kvečjemu izrazila pripravljenost na sodelovanje oziroma ponudila neargumentirano rešitev. V procesu javne razprave manjkajo komunikacijski tokovi od političnega sistema Slovenije do manjšine, ki jih vsaj v vzorcu ni bilo zaslediti, s tem pa se krni politična svoboda manjšine. Ob tem je pri manjšini mogoče potegniti vzporednice s teorijami o subvencioniranju informacij in teorijami okvirjanja, ki poudarjajo boj za vidnost v mediatizirani javni sferi s pridobivanjem zavezništev, ali vsaj s tem, da akterji definirajo, kaj je v konfliktu pomembno – na kratko, manjšina poskuša zadevo okviriti tako, da bi podano mnenje o njej kar najbolj pozitivno odmevalo v javnosti, to pa najlažje stori z zmanjševanjem stroškov pri zbiranju novic, ki jih objavlja časnik. Manjšina poskuša vplivati na javnost na obeh straneh meje s tem, da v kar največji meri ocenjuje dejstva in jih selekcionira v svoje dobro mimo odgovora Slovenije – ki pa ga tako ali tako ni, kar je pomembna ugotovitev. S tem manjšina pridobiva prednost v interpretativnih shemah, ki jih uporablja javnost. V tem procesu, ki ga spremlja neodzivnost Slovenije, je vidno prizadevanje za poudarjanje ene perspektive, ki

naj v končni fazi izrine vse druge zunaj dosega interpretacij članov javnosti. Za dosego tega cilja akterji iz manjšine uporabljajo krepitev zunanje razpoznavnosti, ob čemer ponovno poudarjam, da te strategije Slovenija ne uporablja.

Krepitev zunanje razpoznavnosti je mogoče razložiti ob pomoči teorije socialnih reprezentacij, kjer si manjšina prizadeva za spremembo ravnanja Slovenije (njenegega političnega sistema) s tem, da s svojim vplivom poskuša zanetiti dvom pri akterjih: "Dvom izvira iz srečanja s tistim, kar je drugačno. V mnogih eksperimentih se dvom ne pojavlja kot dan, temveč kot produkt vpliva" (Moscovici 1976: 105). Vplivanje manjšine na Slovenijo poskuša pri zadnji spremeniti reprezentacijo manjšinskega družbenega sveta, kar naj bi sprožilo konflikt med starejšo reprezentacijo realnosti in podano novejšo sliko. Kolikor sklepamo na dogajanje v družbenopolitičnem okolju, pa teh konfliktov na strani Slovenije ni zaznati. Časniki poročajo predvsem o strategijah predstavljanja manjšine, katere informacijski tokovi so usmerjeni k Sloveniji. V tem smislu manjšina uporablja "aktivno ali voljno vidnost", ki "je v svojem bistvu reprezentativna" (Splichal 2004: S21). Kolikor rabi za oblikovanje konsenza o perečih vprašanjih med samo manjšino, pa je z enako močjo usmerjena tudi navzven, k naslovniku (Sloveniji), pri katerem poskuša vzbuditi dvom in odziv. Neodzivnost Slovenije pa tukaj kaže na njeno moč spregledati napore manjšine po prepoznavnosti. Namreč, če je mnenje naslovnice močno homogeno, manjšina potrebuje relativno veliko moč okvirjanja zadev, da bi v naslovnici zanetila dvom v trenutno interpretacijo situacije.

Kolikor analizirane prispevke obravnavamo kot izhodne informacije, na podlagi katerih je mogoče sklepati na pozornost medijev do okolja, imajo (v primerih konfliktov) akterji iz Slovenije dostop tako do slovenskih kot manjšinskih medijev, kar pa ni vedno mogoče trditi za dostop manjšine do tiska iz Slovenije. Dostop je razumljen kot pojavljanje v časnikih in pozornost do akterjev, pa naj si ti za to prizadevajo ali ne. Vsaj pri časniku *Primorske novice* pri politikih iz Slovenije v večini primerov (75 odstotkov) ni zaslediti, da bi učinkovito uporabljali strategije povečevanja vidnosti ob manjšinskih vprašanjih - največkrat jih v konflikt pritegne manjšina ali poročanje časnika. Pri manjšinskem časniku je takšnih primerov manj (29 odstotkov), saj so akterji z obeh strani predstavljeni kot aktivni udeleženci v reševanju vprašanj, čeprav je vloga akterjev iz Slovenije predstavljena bolj pasivno kot vloga manjšine. Mogoče je sklepati, da si manjšina vedno prizadeva za pozornost, ki ji jo mediji namenijo toliko več, kolikor so po uredniški in geografski usmeritvi bližji manjšini. Časnik *Delo* pa popolnoma spregleda pereče zadeve med Slovenijo in manjšino, ki glede na prisotnost v drugih dveh časnikih nedvomno obstajajo.

Po dokazovanju Leona Mayhewja vplivanje preko medijev deluje v dveh stopnjah, in sicer vir informacij najprej vpliva na medije, mediji pa na občinstvo (Mayhew 1997: 252). Sledeč takšnemu modelu je manjšina s svojim prepričeva-

njem in strategijami vplivanja na medije najmanj uspešna v osrednji Sloveniji, bolj v primorski regiji, in seveda najuspešnejša pri manjšinskem časniku, medtem ko si akterji iz Slovenije (slovenski politiki) ob manjšinskih vprašanjih niti ne prizadevajo za vpliv na medije in v drugi stopnji na javnost – glede na vzorec popolnoma nič v osrednjem slovenskem časniku – deloma le ob promocijsko-protokolarnih obiskih manjšine, ki so zabeleženi v manjšinskem tisku – v *Primorskih novicah* pa v aktivni vlogi nastopajo v 25 odstotkih člankov. Manjšinski medij akterjem iz Slovenije sicer namenja veliko pozornosti, vendar skoraj vedno kot “zunanjemu” viru konflikta, ob tem da vir (akterji iz Slovenije, slovenska politika) slednjega ne sproža z medijsko usmerjenimi akcijami in dogodki, kar je značilno za manjšino, še več, iz člankov je razbrati, da vir konflikta niti ne odgovarja na pozive in argumente manjšine. Takšno ugotovite podkrepi tudi popoln primanjkljaj prispevkov, ki bi obravnavali odgovore slovenske strani na predstavljene probleme in vprašanja. Na medijskem področju se kaže moč Slovenije, ki si jo zato manjšinski akterji in mediji vedno izberejo za nujni objekt pozornosti ob reševanju zadev, ki se tičejo akterjev na obeh straneh meje.

Vloga medijev – in s tem urednikov in novinarjev – na obeh straneh meje je v omenjenih procesih nasprotna. Manjšinski mediji so dovzetni za vpliv manjšine, obenem pa bralcem predstavljajo nasprotno stran (Slovenijo) kot neodzivno. Z drugimi besedami, manjšina uspešno subvencionira informacije in določa pomembnost zadev preko manjšinskega časnika. Učinkovitost subvencioniranja informacij manjšine je razumljivo manjša v Sloveniji, ob tem, da se konfliktna vprašanja v slovenskih časnikih ne pojavljajo. Po teoriji socialnih reprezentacij neodzivnost in molk povečujeta kredibilnost “vladajočih” ob vedno navzoči prepovedi kritičnosti, ki gre tukaj z roko v roki s konsenzom novinarjev in urednikov, da manjšinska vprašanja za bralce niso zanimiva. Kot dokazuje Moscovici, pa “[je] konsenzualna tišina notranji pogoj za prisotnost resnične moči” (Moscovici 1993: 198), ki jo v našem primeru izraža Slovenija. Javna razprava je s tem v domeni tistih, ki imajo dovolj socioekonomskih virov za subvencioniranje informacij, to so politične elite z obeh straneh meje, in v domeni medijev, ki skladno s prvimi po uredniških kriterijih določajo okvire javne razprave.

NESORAZMERJA V ČEZMEJNI JAVNI SFERI

Na začetku postavljeno vprašanje, ali lahko govorimo o čezmejni javni sferi ali pa o dveh ločenih sferah (v domeni Slovenije ali manjšine), dobi odločen odgovor skozi analizo dejanskega stanja: čezmejna javna sfera obstaja, zaznamuje pa jo temeljno nesorazmerje v participaciji in odzivnosti članov javnosti in medijev v javni razpravi.

Analiza izhodnih in vhodnih informacij pokaže na moč Slovenije prezreti napore manjšine po njenem odgovoru na postavljena vprašanja, kar kaže na odsotnost diskurzivnih forumov za testiranje vpliva. Diskurzivni modeli temeljijo ravno na recepciji in odgovoru naslovljenca sporočila, iz besedil vseh treh časnikov pa je razbrati, da reprezentacija pozicij in mnenj manjšinskih akterjev ne izzove produkcije nasprotno reprezentacije, kot bi si lahko zamišljali javno razpravo, ki jo zaznamuje soočenje mnenj različnih strani. Ta dimenzija ni pokrita tako pri rezultatih analize izhodnih informacij, saj ni mogoče sklepati, da je javno problematizirana zadeva izzvala reakcijo naslovljenca, niti pri analizi pozornosti medijev, saj ob predpostavki, da so se v dejanskosti akterji tudi soočili, o preoblikovanju njihovih interesov niso poročali niti časnika iz Slovenije niti manjšinski medij. Pa tukaj ne zasledujemo idealistične koncepcije tiska, kot jo je denimo predstavil Habermas v opisu zgodnje meščanske javne sfere, kjer se je razprava med udeleženci istega časovno-prostorskega konteksta nadaljevala naprej v tisku, ta pa je zopet rabil za vir razprave v obliki konverzacije (Habermas 1989: 58). Četudi je javna razprava konceptualizirana kot soočenje simbolnih reprezentacij javnosti o skupnem objektu pozornosti, takšne reprezentacije producirata v glavnem samo manjšina in manjšinski medij. Niti manj normativno naravnane konceptualizacije mediatizirane javne sfere, kjer so mediji in njihove vsebine simbolne oblike (vpliv), ne nudijo veliko opore za oceno, po kateri naj bi se akterji iz Slovenije in manjšine enakopravno borili za pozornost članov družbe (tako v Sloveniji kot med manjšino) in za pridobitev njihovega strinjanja v določenem konfliktu. Resda manjšinski medij namenja nesorazmerno veliko pozornosti različnim kategorijam javnih akterjev iz Slovenije, vendar so ti ob problematičnih zadevah predstavljeni pasivno. Njihova tišina je izraz moči spregledati napore manjšine po prepoznavnosti, po drugi strani pa izraz uredniške politike manjšinskega medija.

Časniki, pa naj bodo to manjšinski ali iz Slovenije, dogodke preko meje največkrat predstavljajo, kot so jih definirali organizatorji, pomene razložijo, kot jih podajo organizatorji, ter redko intervenirajo s kritično analizo ali poglobljenim komentarjem - v regionalnem časniku *Primorske novice* je bilo komentarjev sicer 10 odstotkov vseh prispevkov, vendar v nobenem ni bilo zaslediti opisa konfliktnih tem, v manjšinskem časniku pa je bilo komentarjev šest odstotkov od vseh 122 prispevkov, od katerih je en prispevek komentiral konfliktno dogajanje med Slovenijo in manjšino. Manj kot en odstotek vseh prispevkov v časniku *Primorski dnevnik* je torej kritično komentiral odnos med Slovenijo in manjšino, vsi drugi konflikti so bili predstavljeni tako, kot so dogodek nameravali predstaviti glavni akterji, torej manjšina. Majhen delež komentarjev in konfliktov kaže tudi na to, da se je v medijih močno zasedrila ideologija "objektivnega" poročanja, ki ima za posledico distanciranje od družbenih problemov. Pristop je pri tisku iz Slovenije mogoče razložiti z nizko stopnjo zanimanja za probleme manjšine, pri manjšinskih medijih pa z izogibanjem sprožanja konfliktov s strani časnika.

Naravo čezmejnega javnega komuniciranja zaznamujejo trije medsebojno prepleteni procesi: (a) Poleg pregovorno nizke nesorazmernosti v pozornosti vsi mediji na obeh straneh meje največ pozornosti namenjajo institucionalnemu oziroma sistemskemu dogajanju v sferi politike in ekonomije. Če manjšinski medij še pokriva civilnodružbeno dogajanje v Sloveniji, pa tisk iz Slovenije prikaže komunikacijske napore civilne družbe v manjšini le ob izrazitih konfliktih, ki jih razkrijejo manjšinske civilnodružbene skupine. (b) Naslednja značilnost čezmejne javne razprave je visoka stopnja subvencioniranih informacij, kar je neposredna posledica osredotočenosti medijev na politični in ekonomski sistem, v katerih imajo akterji relativno veliko socioekonomskih virov v primerjavi s civilno družbo. (c) Tretja dimenzija pa označuje neprestane napore manjšine po prepoznavnosti in stimuliranju povratnega toka informacij iz Slovenije, ti nameni pa odkrivajo klasični odnos med "večino" (Slovenijo) in manjšino, kjer si slednja ob konfliktih – in preko njih – prizadeva za vidnost in družbeno prepoznanje. S tem po teoriji socialne reprezentacije (Moscovici 1976) manjšina kaže na željo in namero postati upoštevanja vreden in – to je pomembno – neodvisen sogovornik močne "večine", v našem primeru Slovenije. Neodzivnost akterjev in medijev iz Slovenije pa kaže na zmožnost preziranja konfliktov, kar naj bi pomenilo, da so z intenzivnostjo in s kakovostjo načinov komuniciranja z manjšino v veliki meri zadovoljni.

VIRI IN LITERATURA:

- Beltram, Peter (1986) "Množični mediji in narodne manjšine." *Razprave in gradivo* 19: 229–240.
- Busch, Brigitta (1999) *Der virtuelle Dorfplatz. Minderheitenmedien, Globalisierung und kulturelle Identität*. Klagenfurt/Celovec: Drava.
- Busch, Brigitta (2004) *Sprachen im Disput. Medien und Öffentlichkeit in multilingualen Gesellschaften*. Klagenfurt/Celovec: Drava.
- Dewey, John (1999) *Javnost in njeni problemi*. Ljubljana: FDV.
- Gandy, Oscar H. (1982) *Beyond Agenda Setting: Information Subsidies and Public Policy*. Norwood: ALEX Publishing Co.
- Habermas, Jürgen (1984) *The Theory of Communicative Action. Volume One: Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, Jürgen (1989) *Strukturne spremembe javnosti*. Ljubljana: ŠKUC.
- Habermas, Jürgen (1996) *Between Facts and Norms*. Cambridge: Polity Press.
- Komac, Miran (2007) "Mediji in 'nove' narodne manjšine." V Miran Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja: 373–389.
- Makarovič, Matej in Borut Rončević (2006) "Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih." *Družboslovne razprave* 22(52): 45–65.
- Mayhew, Leon H. (1997) *The New Public: Professional Communication and the Means of Social Influence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moscovici, Serge (1976) *Social Influence and Social Change*. London: Academic Press.
- Ribolica, Sonja (2007) "Meja v glavah." *Primorske novice* (3. april).
- Snider, Paul B. (1995) "Mr. Gates' revisited: a 1966 version of the 1949 case study." V Oliver Boyd-Barrett in Chris Newbold (ur.) *Approaches to media*. London: Arnold: 283–286.
- Splichal, Slavko (1990) *Analiza besedil: Statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: FSPN.
- Splichal, Slavko (1997) *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v 20. stoletju*. Ljubljana: FDV.
- Splichal, Slavko (2004) "Vidnost in moč v javnem mnenju." *Javnost* 11(S): 13–27.

Susič, Emidij (1986) "Komunikacijski tokovi med matico in manjšino." *Teorija in praksa* 23(12): 1524–1535.

Thompson, John B. (1995) *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford: Stanford University Press.